

PROBLEMI NA RESNIČNEM TRGU

- Nepopolnosti trga: monopolna moč, neustrezne informacije
- Pomanjkljivosti (slabosti) trga: eksternalije, javne dobrine, resursi v skupni lasti
- Dinamične nezmožnosti
- Etični kriteriji

A. NEPOPOLNOSTI TRGA

☐ MONOPOLNA MOČ

📄 oligopoli: maloštevilni prodajalci

📄 umetno ustvarjeni monopoli: združitve, kartelizacija, grabežljivo ravnanje - *protimonopolna zakonodaja*

📄 naravni monopoli zaradi tehničnih zahtev in ekonomij obsega (telefon, vodovod, elektrika) - *neposredno reguliranje ali javna lastnina*

☐ NEUSTREZNE INFORMACIJE: neznanje, slaba presoja - reklama: motiv za zavajanje, napačno predstavljanje: prevelik ali premajhen nakup

B. POMANJKLJIVOSTI TRGA

- ❑ EKSTERNALIJE: poslovno odločanje ne upošteva eksternih koristi (tišji letalski motorji) in eksternih stroškov (onesnaženje okolja zahteva omejevanje, popravila, čiščenje)
- ❑ JAVNE DOBRINE: sočasna proizvodnja in poraba / s porabo ne škodujemo drugim / poraba ne spremeni stroške za druge: dileme (ne)izločljivosti - problem zastojkarjev
- ❑ RESURSI V SKUPNI LASTI (radijski valovi, minerali v morju): problem pretirane porabe in izčrpavanja - kvote, davki, mednarodni sporazumi

C. DINAMIČNE NEZMOŽNOSTI

- nestabilnosti na mikro ravni (dohodki kmetov), nemobilnost pri prehodu med ravnotežji
- nestabilnosti na makro ravni (depresije, višje inflacije): velike družbene izgube
- rast: kratkoročna zaščita in spodbuda panogam zaradi dolgoročnih koristi

D. ETIČNI KRITERIJI

- Pravičnost: *vodoravna* (enaka obravnava enakih), *navpična* (neenaka obravnava različnih), *medgeneracijska pravičnost*
- Kolektivne in pregrešne dobrine - dileme suverenosti potrošnika (Galbraith: manipulacija potreb z oglaševanjem, prepričevanjem)
- Drugi politični in družbeni cilji

A. ETIKA KORISTI

- **NAČELO:** osredotočenje na posledice, na rezultate dejanj (telos, gr. = cilj): naloga je storiti dejanja, ki dajo največji presežek dobrega nad slabim
- **DILEME:** kaj je dobro (užitek, zadovoljstvo, blaginja ljudi) in kaj je slabo (napor)

PREDNOSTI

- **blizu običajnemu moralnemu razmišljanju (slabo: laganje, prelom obljube, tatvina, napad; dobro: resničnost, držanje obljub, spoštovanje lastnine)**
- **relativno natančna in objektivna metoda za moralno odločanje (individualno, o javnem dobru), osnova klasične ekonomske teorije**

SLABOSTI

- številni razlogi za moralno neteleološki - držati moramo obljubo, čeprav bi nam to škodilo
- problem pravic in pravičnosti - diskriminacija je moralno slaba, čeprav bi lahko dala ekonomsko boljše rezultate

VARIANTE ETIKE KORISTI

- **Egoizem (Hobbes): etika arogance, upošteva lastne interese**
- **Utilitarizem (Bentham, Mill): maksimalni presežek dobrih posledic nad slabimi za največje število udeležencev**
- **Dualizem (Sidgwick): uskladiti lastne interese in interese drugih**

UTILITARIZEM

- **UTILITARIZEM DEJANJ:** načela se uporabljajo v vsakem posameznem dejanju, kjer se ugotavljajo posledice z vidika, ali prinašajo največje neto koristi
- **UTILITARIZEM PRAVIL (NORM):** dana so pravila, ki v običajni situaciji prinesejo največje neto koristi in po njih se moramo ravnati v konkretni situaciji

PROBLEMI UTILITARIZMA

- **problemi merjenja koristi (posameznik / družba)**
- **uporaba cost-benefit analize: problem določanja denarnih vrednosti (neekonomske dobrine, dobrine z “napačno” ceno)**

B. ETIKA DOLŽNOSTI

- **NAČELO:** bistvo ni v posledicah, temveč v naravi dejanja oziroma pravil, ki jim sledi - ključ je v dolžnosti, obveznosti (deon, gr. = dolžnost)
- **PRIMER:** sedem absolutnih pravil (Ross): *dolžnost zvestobe* (držati obljubo), *dolžnost poprave* (nadoknaditi povzročene škode), *dolžnost hvaležnosti* (vrniti dobro), *dolžnost pravičnosti* (distribucija po zaslugah), *dolžnost dobrotelnosti* (pomoč drugim), *dolžnost stalnega izboljšanja samega sebe*, *dolžnost neškodovanja* (izogniti se škodenju drugim)

LASTNOSTI ETIKE DOLŽNOSTI

- **Pozitivne plati:**

- smiselna, kadar posledice niso pomembne (zlasti relacije - pogodbe, vloge)

- upošteva motive ravnanja

- **Slabosti:**

- kako naj vemo, kaj so naše moralne obveznosti in se izognemo moralnemu konfliktu (med pravili ni prioritete) - Ross deli stvarne in prima facie (dozdevne obveznosti) - upoštevamo okoliščine

KANTOVA KATEGORIČNA IMPERATIVA

- **NAČELO DOSLEDNOSTI: dobro je dejanje, čigar usmeritev bi lahko bila zakon**
- **NAČELO SPOŠTOVANJA LJUDI: dobro je dejanje, ki mu je človek cilj in ne sredstvo**

ZGODOVINSKI RAZVOJ KONCEPTA VLOGE PODJETJA

- A. Smith: Vrsta izjem od načela maksimiranja dobička zaradi družbenih razlogov
- Praksa: Širjenje načela maksimiranja dobička z vključevanjem družbenih vidikov
- Milton Friedman: Družbena odgovornost podjetja je povečanje njegovih dobičkov
- Zakaj ta dilema? Gre za ravnanje managerjev in ne neposrednih lastnikov

ARGUMENTI V PRID VEČJE DRUŽBENE ODGOVORNOSTI (1)

- Uravnoteženje moči in odgovornosti - “železni zakon odgovornosti”
- Poskus omiljenja (pričakovane) državne regulacije
- Povečanje dolgoročnih dobičkov
- Izboljšanje javne podobe korporacije (imagea) - koliko tovrstne akcije vplivajo na javno podobo?

ARGUMENTI V PRID VEČJE DRUŽBENE ODGOVORNOSTI (2)

- Popravljanje družbenih problemov, ki so jih zakrivila podjetja
- Uporaba koristnih resursov podjetja za reševanje resnih problemov
- Odgovor na spremenjene družbene potrebe ali pričakovanja
- Upoštevanje moralne obveznosti podjetij

ARGUMENTI PROTI VEČJI DRUŽBENI ODGOVORNOSTI (1)

- Zmanjšanje ekonomske učinkovitosti in dobičkov
- Neenaki stroški med konkurenti, zlasti konkurenti iz tujine, ki niso soočeni s takimi zahtevami
- Vnašanje prikritih stroškov v družbo
- Ustvarjanje notranje zmede in neupravičenih pričakovanj javnosti

ARGUMENTI PROTI VEČJI DRUŽBENI ODGOVORNOSTI (2)

- Prevelika moč podjetij
- Podjetja nimajo potrebnih družbenih zmožnosti - poznajo poslovne, ne pa urbanih in socialnih težav
- Korporacije nimajo družbene / javne odgovornosti
- Prenos odgovornosti s posameznikov na korporacije

ARGUMENTI V PRID VEČJE DRUŽBENE ODGOVORNOSTI (1)

- Uravnoteženje moči in odgovornosti - “železni zakon odgovornosti”
- Poskus omiljenja (pričakovane) državne regulacije
- Povečanje dolgoročnih dobičkov
- Izboljšanje javne podobe korporacije (imagea) - koliko tovrstne akcije vplivajo na javno podobo?

ARGUMENTI V PRID VEČJE DRUŽBENE ODGOVORNOSTI (2)

- Popravljanje družbenih problemov, ki so jih zakrivila podjetja
- Uporaba koristnih resursov podjetja za reševanje resnih problemov
- Odgovor na spremenjene družbene potrebe ali pričakovanja
- Upoštevanje moralne obveznosti podjetij

ARGUMENTI PROTI VEČJI DRUŽBENI ODGOVORNOSTI (1)

- Zmanjšanje ekonomske učinkovitosti in dobičkov
- Neenaki stroški med konkurenti, zlasti konkurenti iz tujine, ki niso soočeni s takimi zahtevami
- Vnašanje prikritih stroškov v družbo
- Ustvarjanje notranje zmede in neupravičenih pričakovanj javnosti

ARGUMENTI PROTI VEČJI DRUŽBENI ODGOVORNOSTI (2)

- Prevelika moč podjetij
- Podjetja nimajo potrebnih družbenih zmožnosti - poznajo poslovne, ne pa urbanih in socialnih težav
- Korporacije nimajo družbene / javne odgovornosti
- Prenos odgovornosti s posameznikov na korporacije

Primer: SAVA - notranje okolje

- Položaj žensk: nad 50 % zaposlenih, 1/3 v vodstvu, “Ženskam prijazno podjetje”
- 0,7 % prihodka za izobraževanje
- Prenova kuhinje in restavracije
- Vrtec za otroke zaposlenih, letovanja
- 1998: 134 rešitev stanovanjskega problema
- Športno društvo, časopis Kolektiv
- Prilagojeno delovno mesto invalida na domu

Primer: MERKUR - Odnos do kupcev

- 1994: ISO 9002, 1997: ISO 9001 (prvi v slovenski trgovini)
- Oddelek za stike s potrošniki
- Strategija reševanja pritožb in reklamacij, usposabljanje zaposlenih za to dejavnost
- Sodelovanje z gibanjem za zaščito potrošnikov
- Odpoklic proizvoda zaradi azbesta
- Obveznost podjetja, da seznani kupce s škodljivostjo ali varnostjo izdelkov

Primer: TERMO - lokalna skupnost

- Pomoč osnovnim šolam (računalniki, seminar-ske naloge, prevoz, štipendije)
- Sodelovanje s KS, Dan odprtih vrat, pisno obveščanje o posegih v okolje
- Sponzoriranje športne (profesionalne in rekreativne) in kulturne dejavnosti v občini
- Pomoč pri izvedbi volitev, pripravi zakonov
- Izdelana merila za sponzorstvo

Primer: HELIOS - ekologija

- Heliosov ekološki sklad (1998 z MEOR)
- Odstranitev (izvoz) posebnih odpadkov
- 1998: hermetizacija plinastih emisij, kanalizacijsko omrežje, ločitev hladilnih vod
- Priprave na ISO 14001
- Letna okoljska konferenca za vodstvo, anketa o ekološki osveščenosti za kupce
- Skladišča in cisterne za nevarne snovi
- Reciklirani in razgradljivi materiali

OCENA ZA 5 PODJETIJ

	LEK	SAVA	MER- KUR	TER- MO	HE- LIOS	POV- PREČJE
Poslovna etika	***	****	***	***	***	3,2
Ekologija	****	****	****	*****	*****	4,4
Lokalna skupnost	*****	****	****	***	***	3,8
Notranje okolje	*****	****	****	****	****	4,2
Odnos do kupcev	*****	****	*****	****	****	4,4
POVPREČJE	4,4	4,0	4,0	3,8	3,8	4,0

PROTIMONOPOLNA POLITIKA

- Težnja: preprečiti podjetjem, da pridobijo preveliko tržno moč, ohraniti konkurenco med njimi
- Cilj: zaščititi potrošnike (blaginjo)
- Opredelitev: V ZDA antitrustovski zakoni - zgodovinska borba proti trustom kot obliki, ki je preprečila ekonomsko borbo podjetij
- Ravnanja podjetij: združevanje resursov za določanje cen, manipulacija z nabavami, ekskluzivna delitev ozemelj

NAMENI PROTIMONOPOLNE POLITIKE

- Ohranjanje (delujoče) konkurence
- Pošteno poslovno ravnanje (nasproti monopolnim omejitvam)
- Zaželeni ekonomski dosežki: napredek, stabilnost, pravična delitev dohodka
- Omejevanje velikih podjetij - “strah pred velikim (močnim)”

PREPOVEDANA DEJANJA OMEJEVANJA KONKURENCE

- *Kartelni (monopolni) dogovori* o cenah, delitvi prodajnih območij, kolektivni bojkoti
- *Monopolizacija*: ravnanje podjetja, da doseže monopol ali vsaj poskus monopolizacije (dominantna podjetja)
- *Praksa izključevanja*: diskriminacija cen, vezani posli, ekskluzivni posli
- *Združitve*, ki bi občutno oslabile konkurenco (zlasti vodoravne združitve)
- *Nepoštena ali goljufiva dejanja* pri prodaji, reklami
- (v EU) *Neupravičene državne subvencije*

SHERMANOV ZAKON (1890)

- 1911: razbitje Standard Oil (Rockefeller) na 33 geografsko ločenih podjetij, American Tobacco (James Duke) na 16 podjetij
- Razlog: doseganje monopolne moči z grabežljivimi ravnanji in zlorabami - kršitvami zakonov "per se" - brez olajševalnih okoliščin
- "Pravilo smiselnosti": US Steel (1911) - velikost ni razlog za razbitje, če podjetje ne ravna kot monopolist
- Vpliv zakona na ravnanje podjetij

KRITIKE ZDRUŽEVANJA (1)

- DILEME PROCESA ZDRUŽEVANJA IN MOTIVOV:

- samovoljno ravnanje špekulantov

- agresivnost in “umazanost” procesov

- insiderske informacije

- “igra” finančnih institucij

- negativni vpliv na strateško planiranje in investicije

KRITIKE ZDRUŽEVANJA (2)

- POSLEDICE ZA ŠIRŠO SKUPNOST:
  - 📄 “preurejanje lastništva” (ni dodane vrednosti)
  - 📄 slabše poslovanje podjetij (energija za združevanje)
  - 📄 nižja rast gospodarstev z intenzivnimi M&A procesi
  - 📄 dileme mednarodnih združitev

ZNAČILNOSTI ZDRUŽITEV

- Izkušnje: 2/3 sta neuspešni, pridobijo delničarji priključene firme, katerih delnice dosežejo ceno, ki je previsoka
- Razlogi za združitve: vprašljive sinergije, pogosto ego managerjev ali lastnikov
- Sedaj manj borbe, cene niso tako “navite”
- Vse bolj izmenjava delnic in ne denar, včasih so investitorji že delničarji obeh podjetij
- Uspeh je odvisen od dogajanja po združitvi (post-merger integration), pri tem so težave s premalo premišljenimi združitvami

OMEJITVE USPEŠNOSTI

- Izhodišče: korporacije so zapletene globalne celote, združitve so premalo pripravljene
- “Trde” omejitve: povezave distribucijskih sistemov (informacijske tehnologije je težko povezati brez težav), pravne dileme (pridobitev soglasja protimonopolnih organov, ni doseženo že vnaprej)
- “Mehki” problemi: različne kulture organizacij in managementa otežujejo sodelovanje, gre za “stara” osebna rivalstva, odhod sposobnih managerjev

RAZLOGI ZA SLABE DOSEŽKE

- 1. Previsoke cene ciljnih podjetij - ekonomske koristi za delničarje ciljnih podjetij (36 %)**
- 2. Precenjeni verjetni prihranki stroškov in sinergije, zato slab rezultat in nezadovoljni delničarji**
- 3. Omahovanje pri integriranju operacij, kar frustrira kupce in zaposlene, zato kasnijo mogoče koristi**
- 4. Obsedenost s “sekanjem” stroškov negativno vpliva na posel**

DRŽAVA IN REGULIRANJE

- VSEBINA

- Državno reguliranje: razlogi, regulirane dejavnosti, problemi
- Dejavnosti:
  - A - Električna energija
  - B - Radio in televizija
  - C - Transport
  - D - Telekomunikacije
- Deregulacije (primer: letalski promet)
- Evropska unija in Slovenija - deregulacija

REGULIRANE DEJAVNOSTI

- VITALNE: infrastrukturne dejavnosti, kot so transport, komunikacije, energetika
- PRETEŽNO STORITVE, kjer je problem skladiščenja: sočasnost proizvodnje in potrošnje, problem vršne potrošnje
- KAPITALNO INTENZIVNE: velika vlaganja v omrežja (zato “naravni monopol”)
- SLABOSTI IN POMANJKLJIVOSTI TRGA: to onemogoča učinkovito tržno poslovanje

RAZLOGI ZA REGULIRANJE

- ☆ TEORIJA ZAŠČITE POTROŠNIKOV: v panogah, kjer je naravni monopol, neupravičena diskriminacija cen ali rušilna (destruktivna) konkurenca:
  - ↑ naravni monopol: lokalni telefon, vodovod
  - ↑ resursi v skupni lastnini: radio, TV
  - ↑ nestabilnost: železnice (rušilna konkurenca)
  - ↑ kratkoročna zaščita za rast: letalski prevoz
  - ↑ večja enakost v razdelitvi dohodka: nafta, plin
  - ↑ široke družbene vrednote in ekonomska učinkovitost
- 🕒 TEORIJA INTERESNIH SKUPIN: posebni interesi določenih skupin, neznanje

RAZLOGI ZA REGULIRANJE

- SPLOŠNA PRAVIČNOST DO KUPCEV: (1) naravni monopol, (2) slučajni dobički ali monopolne rente
- SPLOŠNA PRAVIČNOST DO PRODAJALCEV: (1) destruktivna konkurenca ali nestabilnost, (2) resursi v skupni lastnini
- PRAVIČNOST MED KUPCI: (1) “nepoštena” diskriminacija, (2) potrebe po navzkrižnem subvencioniranju
- PRAVIČNOST MED PRODAJALCI: (1) diverzificirani in specializirani prodajalci, (2) novi in dosedanji prodajalci
- PRAVIČNOST KOT ADMINISTRATIVNI POSTOPEK: (1) umiritev nemirnega prehoda, (2) možnost pritožb

(B) RADIO IN TELEVIZIJA - 1

- Problem: sorazmerno ozko frekvenčno področje ob številnih interesentih (dodelitev licenc za frekvence)
- Sestavine dejavnosti (TV): produkcija programa / oblikovanje programa za oddajo / posredovanje programa gledalcem / financiranje teh dejavnosti
- Gospodinjstva so neposredni (naročnina) in posredni plačniki (z nakup oglaševanih proizvodov)
- Dileme: vloga lokalnih postaj / izobraževalne, informacijske in zabavne vsebine / organiziranost produkcije / vloga kabelske (in satelitske) TV
- Posebna pravila za otroški program

(B) RADIO IN TELEVIZIJA - 2

- Izbira med kandidati za licence:
  - 📁 pestrost lastniške strukture
  - 📁 povezanost lastništva in managementa
  - 📁 predvidena programska ponudba
  - 📁 preteklo uspešno oddajanje na drugih frekvencah
  - 📁 učinkovita uporaba frekvence (ure oddajanja)
  - 📁 značaj TV družbe
- Lastniška struktura, mediji in demokracija: omejitev števila postaj na posameznika in družbo, ločitev tiska in elektronskih medijev, klasične in kabelske TV
- Različnost, decentralizacija = demokracija

UČINKI DEREGULACIJE V LETALSKEM PREVOZU

1. VSTOP IN IZSTOP: vstop novih družb, nato njihov propad ali prevzem s strani velikih

2. KONCENTRACIJA: sprva se zmanjša: v ZDA delež 8 največjih družb 80,4 % (1978) - 74,1 % (1983) - kar 91,9 % (1990). Razvoj matičnih letališč ("hub-and-spoke")

3. CENE: (a) geografski vidik - nižje med velikimi mesti, višje na manj zasedenih relacijah, (b) spremembe v času: znižanje, nato spet rast - skupaj 15 % nižje cene

4. STORITVE: krčenje, vendar bolj raznovrstne, po izbiri

5. UČINKOVITOST: rast produktivnosti

6. VARNOST: ni se poslabšala, kljub gostemu prometu

3. UCINKI POLITIKE ZAŠČITE - STROŠKI IN KORISTI

- Logika politike zaščite: tehtanje stroškov in koristi
- Ocena rasti letnih stroškov kontrole onesnaževanja okolja v ZDA: 1972 - 30 mia \$, 1988 - 86 mia \$ (2 % GNP), 2000 - 160 mia \$ (2,8 % GNP)
- Struktura: 40 % voda, 28 % zemlja, 26 % zrak in radiacija, 3 % kemikalije in 3 % multimedija
- Dileme uveljavljanja strogih predpisov brez mednarodnega konsenza
- Koristi je teže oceniti kot stroške

A. STROŠKI ODPRAVE

- Stroški so zelo različni po onesnaževalcih
- Primer: v vsak avtomobil je vgrajeno 800 \$ opreme proti onesnaževanju, dodatni stroški pri vožnji in vzdrževanju (zamenjava delov)
- Vsebina stroškov:
  - neposredni stroški
  - inflacijski pritiski na gospodarstvo
  - omejena rast produktivnosti
  - večja brezposelnost
  - slabša plačilna bilanca

B. KORISTI ODPRAVE

Zmanjšani stroški za odpravo posledic:

- manjši stroški zdravljenja
- manjše škode na letini
- manjše poškodbe fasad in drugih materialov
- manjši izdatki za čiščenje
- večja estetska lepota parkov, sosesk

Nižji stroški izognitve onesnaženju:

- krajša potovanja do lepih naravnih krajev
- manjša poraba časa (bivanje tudi v mestnih centrih)
- manjša uporaba čistilcev zraka

RAZVOJ POLITIKE OKOLJA

- POLITIKA MEHURJA (“BUBBLE”)
  - Agencija določi dopustno celotno emisijo obrata, podjetje poišče najcenejše načine
  - prihranek, večje zmanjšanje onesnaževanja
- POLITIKA NADOMEŠČANJA
  - nove tovarne (dodatno onesnaževanje) so dovoljene, če ne povečajo onesnaževanja (prevzamejo del emisij obstoječih, katerim sofinancirajo čistilne naprave)

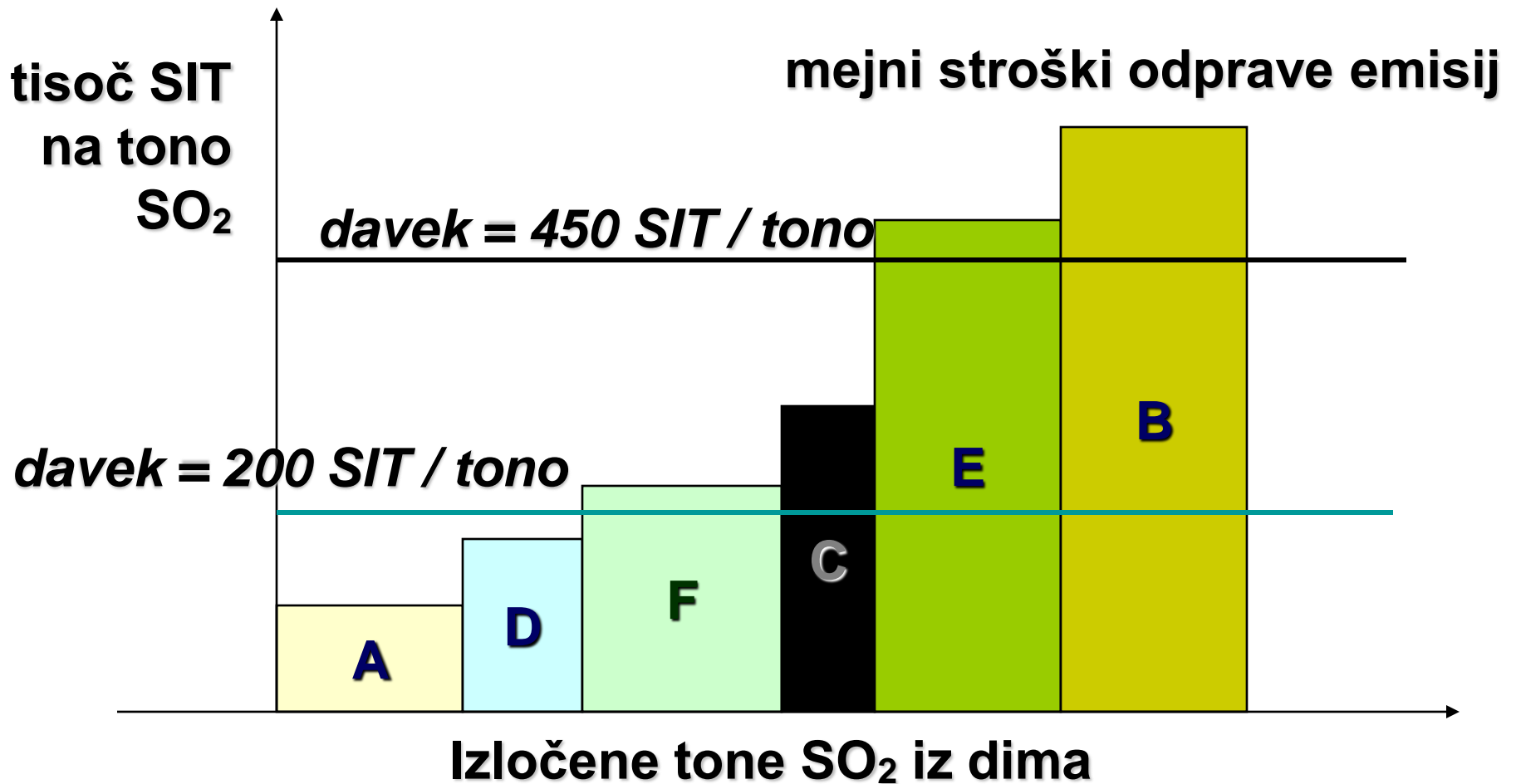
PRODAJLJIVA DOVOLJENJA ZA ONESNAŽEVANJE

- Ideja: *trg za dovoljenja za onesnaževanje* (ocena: 40 % nižji stroški)
- Prednosti:
  - znižanje stroškov
  - enostavna kontrola, manj arbitrarnih odločitev
  - manj vmešavanja države, odloča management
  - spodbujanje inovacij za “čiste” tehnologije
- Slabosti:
  - izgled nepravičnosti (nevajenost na trg) - dejansko gre za enakomernejšo razporeditev stroškov

EMISIJSKI DAVKI (1)

- Načelo: onesnaževalec mora plačati za obseg onesnaževanja, zato primerja stroške odprave emisij z zneskom davka (skica)
- Dileme:
  - izbira osnove za merjenje onesnaževanja
  - metoda nadzora emisij
  - določanje višine davka
- Pravilo: davki so višji, če je onesnaževanje veliko, emisije škodljive, ogrožajo številne ljudi

EMISIJSKI DAVKI (2)

EMISIJSKI DAVKI (3)

- Prednosti davkov:
  - zahtevajo malo tehničnega znanja
  - malo arbitrarnih odločitev
  - stroškovna učinkovitost
  - spodbude za inovacije novih in poceni tehnologij za prečiščenje emisij
- Problem: če jih druge države nimajo?
- Uporaba v Evropi: onesnaženje voda, hrup letal, pesticidi
- Uporaba v ZDA: dosti širša

EMISIJSKI DAVKI (4)

- Uporaba v ZDA
  - dajatve za skladiščenje kemikalij in nafte (sklad za odstranitev nevarnih nahajališč)
  - davek na CFC (ozonski plašč)
  - davek na embalažo za pijače - spodbuda za uporabo embalaže za večkratno uporabo

ZDRAVJE - ZLORABA OPOJNIH SUBSTANC

- Ocene za ZDA: 1988 - vsaj 10 % zaposlenih, škoda 100 mia \$ letno (absentizem, menjava zaposlitve, stroški rehabilitacije - zdravljenja)
- Testiranje na mamila in alkohol: če velja za vse in če se tiče zmožnosti za opravljanje dela
- Odpust: a) če zaposleni zaradi mamil / alkohola ne more opravljati dela, b) če pomeni neposredno nevarnost za lastnino ali varnost drugih
- 1995: 7,5 mio ljudi - nezanesljivost in visoka cena testov
- Dileme: testirati kandidate ali zaposlene / kako pogosto / rehabilitacija odvisnikov
- Slovenija in alkoholizem / tobak / mamila

B. ZAPOSLOVANJE IN (NE)DISKRIMINACIJA

- Problemi diskriminacije: na podlagi rase, religije, nacionalne ali etnične pripadnosti, spola, starosti
- Afirmativna akcija, kvotni sistem in dileme
- Razlogi za večanje diskriminacije: nizka rast gospodarstva, stagnantni dohodki srednjega sloja, krčenje zaposlitev v korporacijah
- Preferenčno obravnavanje malih podjetij, podjetij manjšin in ženskih podjetij
- Spolno nadlegovanje (seminar)
- Diskriminacija po starosti

OPREDELITEV DISKRIMINACIJE

- Pojavlja se v zaposlovanju (pred zaposlitvijo in po njej), najemanju stanovanj, izobraževanju, zdravstveni oskrbi itd.
- Bistvo: *posamezniku se omejuje koristi ali priložnosti zaradi pripadnosti določeni skupini, nasproti kateri so občutni predsodki*
- Primeri: rasa, barva kože, spol, religija, etnična (nacionalna) pripadnost, starost
- Oblike diskriminacije v Sloveniji?

DILEME SPOLNEGA NADLEGOVANJA

- Dve obliki: quid pro quo (neposredne zahteve) / ustvarjanje “sovražnega okolja”
- Stopnje spolnega nadlegovanja (Cooper): 1-6
- Pravila smotrnega ravnanja žrtve
- Odgovornost podjetja in smotrno ravnanje odgovornega podjetja
- Nadlegovalci: nadrejeni (vertikalno), sodelavci (horizontalno), poslovni partnerji
- Aktualnost v Sloveniji: brezposelnost / večji obseg malega gospodarstva

UKREPANJE PODJETIJ

- Imejte jasno zapisano politiko, ki prepoveduje spolno nadlegovanje (na delovnem mestu)
- Izvedite obvezne nadzorne programe usposabljanja
- Zagotovite, da na delovnih mestih ne bo izzival-nih / žaljivih gradiv
- Uporabite program o korakih, ki so potrebni, kadar prejmete prijavo o nadlegovanju
- Infomirajte se o vseh pritožbah in sprejetih korakih
- Zagotovite privrženost politiki na vseh ravneh

MOŽNOSTI PODJETJA

- Poiščete nove kupce, razširite posel: *potrebno je leto dni*
- Odvečnega delavca pošljete na prešolanje: *tudi v prihodnje ne rabite drugačnih znanj in zmožnosti*
- Inovacije in prihranki: *ni možnosti, so že izkoriščene*

KOGA ODPUSTITI?

- A. Najmlajšo osebo (prišla je zadnja v podjetje)
- B. Zaposlenega, pri katerem največ prihranite (oseba z najvišjo plačo; delavec, ki je veliko odsoten zaradi bolezni, zato plačujete nadure)
- C. Zaposlenega, ki je največji varnostni riziko (pije, je bolan, star in neroden)
- D. Loterijski izbor (slučajnostni izbor)
- E. Osebo, ki ima najnižje ocene dosežkov (če to sistematično spremljate)
- F. Vsem krajši delovni čas, nikogar ne odpustite

ETIČNA ANALIZA

- Ali bo ukrepanje nedvomno pomagalo več ljudem kot jih bo prizadelo?
- Kako zlahka se prizadeti posamezniki opomorejo od te škode?
- Ali je to situacija “dobim - zgubiš“, v kateri nosilec odločitve dobi, vsi ostali izgubijo?
- Katere pravice / vrednote / načela ste spoštovali in katere prelomili?

DILEME ZA PREMISLEK

- Kakšen je pomen lojalnosti (leta dela v podjetju)?
- Kateri so drugi cilji, poleg denarnega prihranka?
- Se lahko izognete diskriminaciji žensk, tujih priseljencev, sindikalnih poverjenikov?
- Ali je pomembna varnostna rizičnost posameznikov, ko izbirate?
- Če odpustite nekoga, ki je blizu upokojitvi, kakšne bodo simbolne implikacije?
- Ali morate upoštevati okoliščine zakonca zaposlenega, odvisnih oseb? Imate o tem podatke?
- Lahko sprejmete odločitev brez zaposlenih?

NASVETI ZA VODSTVO

- Oblikujte jasno politiko odpuščanja, ki jo delavci poznajo
- Uporabite predvsem jasne kriterije delovnih rezultatov
- Določite nekaj omejitev: zaščitite osebe, ki so le kratek čas v podjetju (ženske, mladi), osebe, ki so pred upokojitvijo (če delajo dobro), nosečnice
- Odpustite le tiste, ki niso izvrstni delavci
- Spoštujte zakone in predpise oz. dogovore

OČITNE NEUMNE IZBIRE

- Ne vključujte družinskih razmerij (da sin odpusti očeta ali obratno)
- Ne igrajte “igric” z zaposlenimi
- Ne odpuščajte množično (npr. 40 % naenkrat)
- Ne uporabljajte za obvestilo elektronske pošte
- Ne pošiljajte obvestil po pošti
- Ne najjavljajte odpuščanja po javnih medijih
- Preverite koledar - ni vsak dan primeren
- Ne bodite pri tem osebni
- Ne ravnajte kot idiot (ne odpustite mimogrede!)
- Ne ravnajte kot hipokriti

NEKATERA PRAVILA - 1

- Management naj dobro premisli prave motive: ali le pokriva svoje lastne napake?
- Upoštevajte, da so učinki odpuščanja le kratkoročni - nujne so prave spremembe
- Upoštevajte celotne stroške odpuščanja: finančne, psihične, socialne
- Kadar je odpuščanje neizbežno, mora biti management dejaven in prisoten ne “umijte si rok” pred tem dejanjem

NEKATERA PRAVILA - 2

- Management mora dati jasno in racionalno razlago za dogajanje in razvojne cilje podjetja, da bi razumeli - odpuščeni in tisti, ki ostanejo v podjetju
- Jasno opredelite profil zaposlenih, ki jih potrebujete ob viziji podjetja v prihodnje
- Upoštevajte pravne vidike odpuščanja
- Obdržite tiste zaposlene, ki jih dejansko potrebujete (znanja, izkušnje)

NEKATERA PRAVILA - 3

- Ne vpletajte starih, nerazčiščenih računov
- Pripravite zaposlene na ta proces - opozorite jih na možnost izgube službe, da se ne spuščajo v večje investicije
- Pojasnite, da je to edina možnost, da so druge možnosti že izkoriščene - odpravite nadure, skrajšajte delavnik, znižajte plače, neplačani dopusti
- Poiščite prostovoljce, ki sami odidejo

NEKATERA PRAVILA - 4

- Finančne spodbude za odhod
- Odločitve v primernem timu, ravnanje z dostojanstvom in spoštovanjem
- Primerno izberite prostor, čas
- Pripravite scenarij, izberite empatičen ton - informacije o odpravnini, postopku, ne govorite ljudem o napakah
- Obžalovanje - ne poziv na pogajanja

NEKATERA PRAVILA - 5

- Omogočite fleksibilni paket - prešolanje, finance za lastno podjetje, pomoč pri iskanju dela, nekaj mesecev za iskanje druge zaposlitve
- Pazite, da ne zaidete v diskriminacijo pri izbiri (starost, spol, manjšina, poreklo)
- Potrebne so stalne, formalne evalvacije
- Preostalim zagotovite stabilnost dela

A. ELEMENTI DEFINICIJE RAZKRITJA

- gre za ravnanje člana organizacije (ne zunanjih oseb, prič, novinarjev) - dileme lojalnosti
- gre za dotlej neznano informacijo
- informacija se nanaša na nepošteno ravnanje organizacije ali njenih članov (možnost škode)
- informacija je objavljena izven običajnih kanalov komuniciranja (nekomu, ki doseže spremembo)
- objava je prostovoljna (včasih sledi zahteva po razkritju sodnim organom)
- objava je moralni protest in ne maščevanje

B. POSLOVNE SKRIVNOSTI: *DILEME PRAVIC IN DOLŽNOSTI*

- Podjetja imajo pravice do poslovnih skrivnosti in intelektualne lastnine
- Zaposleni so dolžni ohraniti zaupnost informacij, ki so jih dobili med delom
- Zaposleni imajo pravico menjati službo ali ustanoviti podjetje
- Podjetja imajo pravico uporabiti znanje in zmožnosti zaposlenih, pridobljeno drugje

DEFINICIJA

Poslovna skrivnost je katerakoli formula, vzorec ali zbirka informacij, ki jih uporabljamo pri poslu in nam dajo možnost, da dosežemo prednost pred konkurenti, ki je ne poznajo ali ne uporabljajo

- * sestavine kemične strukture proizvoda**
- * konstrukcija stroja**
- * podrobnosti proizvodnega procesa**
- * metode kontrole kakovosti**
- * rezultati tržnih raziskav**
- * finančne projekcije**
- * spiski kupcev ali dobaviteljev**

DEFINICIJA KONFLIKTA INTERESOV

- Preširoka: situacija, ko sta dva ali več intere-sov legitimno v igri, vendar konkurenčna ali konfliktna (vključuje vsak odnos med kupci in prodajalci)
- Konflikt pri osebi, ki nastane, če je njen osebni interes (vezan na finančni dobiček) v neskladju z njenim delovanjem za koristi druge osebe, ko je prva oseba kot agent, zastopnik dolžna delovati izrecno v korist te druge osebe

VRSTE KONFLIKTA INTERESOV

(1)

A. UVELJAVLJANJE PRISTRANE OCENE

- strokovna odgovornost za ocene (pravniki, računo-vodje, inženirji) nasproti standardom
- ravnanje zaposlenih v najboljšem interesu deloda-jalca (nabavni referenti)

B. NEPOSREDNO KONKURIRANJE PODJETJU

- delovanje v neposredni konkurenci delodajalcu
- primer: Xeroxov strokovnjak brezplačno pomaga ženi v fotokopirnem poslu (manj posla za Xeroxov servis, nezadovoljstvo drugih Xeroxovih strank)

VRSTE KONFLIKTA INTERESOV

(2)

C. ZLORABA POLOŽAJA

- primer Winant
- priporočanje proizvodov / storitev sorodnikov s strani uslužbencev (osebni interes)
- izsiljevanje plačil od dobaviteljev

D. KRŠITEV ZAUPNOSTI

- prisvojitve zaupnih informacij, ki so last delodajalca, za osebno korist (primer Winant)

D. TRGOVANJE Z NOTRANJIMI INFORMACIJAMI (INSIDERJI)

- Definicija: trgovanje z delnicami javnih delniških družb na podlagi stvarnih, drugim neznanih informacij
- Primer: *1968 so managerji Texas Gulf Sulphur Co. investirali velike zneske v delnice lastne družbe, ker so edini vedeli za odkritje bogatih nahajališč bakrove rude v Kanadi*
- Načelo: Razkrij informacije vsem ali pa se vzdrži trgovanja z vrednostnimi papirji

ARGUMENTI PROTI UPORABI NOTRANJIH INFORMACIJ

- Notranja informacija je lastnina - tisti, ki jo uporabijo pri trgovanju, dejansko kradejo lastnino korporacije - če podkupiš, ukradeš ali drugače neustrezno pridobiš poslovne skrivnosti
- Argument pravičnosti - trgovci z notranjo informacijo imajo nepošteno prednost pred drugimi investitorji - borza ni več igra enakovrednih oseb